

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2018. gada 14. decembrī
lietā Nr. 2018-09-0103

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Augstākās tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2018. gada 14. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 257. panta astotās daļas un Ministru kabineta 2010. gada 7. decembra noteikumu Nr. 1098 “Noteikumi par rīcību ar administratīvo pārkāpumu lietās izņemto mantu un dokumentiem” 74. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. un 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa (turpmāk – kodekss) 257. panta astotā daļa noteic, ka persona, kurai uzlikts administratīvais sods, Ministru kabineta noteiktā kārtībā un apmērā sedz izdevumus, kas radušies sakarā ar administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas un dokumentu nodošanu glabāšanā, glabāšanu un iznīcināšanu. Ar 2018. gada 21. jūnija likumu “Grozījumi Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā” kodeksa 257. panta astotā daļa papildināta ar šādu normu: “Ja persona ir trūcīga vai maznodrošināta, minētos izdevumus sedz no valsts līdzekļiem” (norma stājās spēkā 2018. gada 5. jūlijā).

2. Ministru kabineta 2010. gada 7. decembra noteikumu Nr. 1098 “Noteikumi par rīcību ar administratīvo pārkāpumu lietās izņemto mantu un dokumentiem” (turpmāk – noteikumi Nr. 1098) 74. punkts (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 22. septembrim) noteica, ka izdevumu apmēru par izņemtās mantas vai dokumenta glabāšanu, ja administratīvā pārkāpuma lietā ir uzlikts administratīvais sods, aprēķina no mantas vai dokumenta izņemšanas dienas līdz dienai:

74.1. kad persona saņēma izņemto mantu vai dokumentu;

74.2. kad izņemtās mantas vai dokumenta īpašnieks atteicies no izņemtās mantas vai dokumenta;

74.3. kad izņemtā manta ir iznīcināta vai realizēta.

Ar Ministru kabineta 2016. gada 20. septembra noteikumu Nr. 615 “Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 7. decembra noteikumos Nr. 1098 “Noteikumi par rīcību ar administratīvo pārkāpumu lietās izņemto mantu un dokumentiem”” (turpmāk – noteikumi Nr. 615) 12. punktu noteikumi Nr. 1098 papildināti ar 74.4. apakšpunktu šādā redakcijā:

“74.4. kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā par izņemtās mantas vai dokumenta konfiskāciju ir stājies spēkā.”

Noteikumi Nr. 615 stājušies spēkā 2016. gada 23. septembrī.

3. Pieteikuma iesniedzēja – Augstākā tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – norāda, ka administratīvās lietas Nr. A420348114 apstākļos ar Nodrošinājuma valsts aģentūras 2014. gada 28. aprīļa lēmumu atzīts, ka personai ir pienākums segt izdevumus par administratīvā pārkāpuma lietā izņemto tabakas izstrādājumu un transportlīdzekļa nodošanu glabāšanā un glabāšanu līdz brīdim, kad manta faktiski nodota Valsts ieņēmumu dienestam. Aģentūra izdevumus par transportlīdzekļa glabāšanu aprēķinājusi par īsāku laika posmu, jo to apmērs neesot samērīgs. Turpretim Administratīvā apgabaltiesa atzinusi, ka pieteicējam jāsedz izdevumi, kas radušies līdz brīdim, kad procesuāli stājas spēkā lēmums, ar kuru pieteicējs atzīts par vainojamu administratīvā pārkāpuma izdarīšanā, piemērojot naudas sodu un konfiscējot izņemto mantu.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka lietā būtu jāpiemēro kodeksa 257. panta astotā daļa un noteikumu Nr. 1098 74. punkts (turpmāk arī – apstrīdētās normas). No šīm normām izrietot tas, ka personai ir jāsedz tie mantas glabāšanas izdevumi, kas radušies līdz brīdim, kad lēmums par mantas konfiskāciju kļūst izpildāms. Izskatāmās administratīvās lietas faktisko apstākļu kontekstā tiesai neesot nozīmīgi citi gadījumi,

piemēram, mantas iznīcināšana vai realizācija, kas noteic izņemtās mantas glabāšanas perioda beigas.

Lēmuma par saukšanu pie administratīvās atbildības izpildes brīdis esot atkarīgs no tā, vai pie administratīvās atbildības sauktā persona izmantos savas tiesības apstrīdēt un pārsūdzēt lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā. Laikā, kamēr iestāde un tiesa izskata personas sūdzību, lēmuma izpilde esot apturēta, tomēr izņemtā manta neesot atdodama personai, jo gan iestādei, gan vēlāk tiesai vajagot izlemt, kas darāms ar pārkāpuma priekšmetiem un izdarīšanas rīkiem. Tātad izņemto mantu glabāšana turpinoties un līdz ar to arī turpinot pieaugt izdevumi par mantu glabāšanu, kurus vēlāk personai esot pienākums atlīdzināt. Tādējādi tiek ierobežotas personas tiesības uz īpašumu un apgrūtinātas tās tiesības uz taisnīgu tiesu, jo personai rodoties nelabvēlīgas mantiskas sekas tā iemesla dēļ, ka persona izmanto tiesības vērsties tiesā.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas savā kopsakarā, ciktāl tās liek personai, kura saukta pie administratīvās atbildības, segt izdevumus par administratīvā pārkāpuma lietas ietvaros izņemto mantu glabāšanu līdz brīdim, kad kļūs izpildāms lēmums par saukšanu pie administratīvās atbildības, neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. pantam, jo pienākums atlīdzināt glabāšanas izdevumus par laiku, kamēr lietā nav pieņemts galīgais nolēmums, varot atturēt privātpersonu no vērsšanās tiesā. Apstrīdētais ierobežojums personas tiesības vērsties tiesā saistot ar tās finansiālajām iespējām segt izdevumus par konfiscētās mantas glabāšanu un iznīcināšanu.

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētās normas savā kopsakarā neatbilst arī Satversmes 105. pantam, jo nesamērīgi aizskarot privātpersonas tiesības uz īpašumu. Atsevišķos gadījumos to piemērošana novedot pie acīmredzami netaisnīga rezultāta, jo likumdevējs neesot paredzējis mehānismu, kas nodrošinātu individuālu apstākļu izvērtēšanu un iespēju atsevišķos gadījumos samazināt izdevumus. Kriminālprocesa likuma 368. pants paredzot iespēju procesuālos izdevumus, tai skaitā summas, kas izlietas lietisko pierādījumu glabāšanai, pārsūtīšanai, realizācijai un iznīcināšanai, segt no valsts budžeta līdzekļiem, ja pastāv īpaši apstākļi. No iepriekš minētā izrietot, ka pastāv saudzējošāki līdzekļi, kas mazāk ierobežotu personai Satversmē noteiktās pamattiesības. Izskatāmajā administratīvajā lietā Nodrošinājuma valsts aģentūra noteikusi, ka izdevumi par transportlīdzekļa glabāšanu ir 5099,91 *euro*, bet šī summa daudzkārt pārsniedzot uzlikto administratīvo sodu (100 latus jeb 142,29 *euro*). Likumdevējs neesot paredzējis, ka galīgā nolēmuma pieņemšana administratīvā pārkāpuma lietā varētu prasīt ilgu laiku, neesot paredzējis iespēju, ka pēc individuālo

apstākļu izvērtēšanas glabāšanas izdevumi varētu tikt samazināti vai persona pat varētu tikt atbrīvota no šo izdevumu samaksas.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā norāda, ka nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas argumentiem un uzskata, ka kodeksa 257. panta astotā daļa, ciktāl tā noteic vispārēju principu, ka persona, kurai uzlikts administratīvais sods, sedz izņemtās mantas glabāšanas izdevumus, atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un 105. pantam. Pienākums segt mantas glabāšanas izdevumus, kas valstij radušies saistībā ar administratīvā soda uzlikšanu, esot noteikts ar mērķi atturēt personas no nepamatotu sūdzību iesniegšanas tiesā un nebūtu uzskatāms par nesamērīgu ierobežojumu tiesībām vērsties tiesā. Tas pats attiecoties arī uz tiesībām uz īpašumu, un Pieteikuma iesniedzēja to neesot apšaubījusi. Turklāt ne no kodeksa 257. panta astotās daļas, nedz arī citām kodeksa normām neizrietot tas, ka administratīvā pārkāpuma lietā personai, kurai uzlikts administratīvais sods, būtu jāatlīdzina pilnīgi visi izdevumi, kas valstij varētu būt radušies saistībā ar izņemtās mantas nodošanu glabāšanā, glabāšanu vai iznīcināšanu.

Pieteikuma iesniedzēja kļūdaini interpretējot noteikumu Nr. 1098 74.4. apakšpunktu, uzskatot, ka normā ietvertie vārdi “kad lēmums stājies spēkā” nozīmē “brīdī, kad lēmums ir kļuvis izpildāms”. 74.4. apakšpunktā lietotie vārdi “stājies spēkā” esot tulkojami atbilstoši to parastajai izpratnei administratīvajās tiesībās, proti, lēmums stājas spēkā tā paziņošanas brīdī. Šī esot procesuālā spēkā esība, saskaņā ar kuru lēmums līdz ar tā paziņošanu sāk pastāvēt juridiski. Citiem vārdiem, procesuālā spēkā esība, kas iestājas līdz ar administratīvā akta paziņošanu, nozīmējot to, ka administratīvais akts kā tāds pastāv. Savukārt materiālā spēkā esība iestādoties tad, kad rodas administratīvajā aktā paredzētās tiesiskās sekas. Kaut arī lēmums administratīvā pārkāpuma lietā nav administratīvais akts, nošķīrums starp valsts pārvaldes lēmumu procesuālo un materiālo spēkā esību esot universāls un piemērojams arī administratīvo pārkāpumu lietās. Kodekss, atšķirībā no Administratīvā procesa likuma, neregulējot lēmuma spēkā stāšanās brīdī, tomēr tas neliedzot noteikumu Nr. 1098 74.4. apakšpunktā lietoto vārdkopu “stājies spēkā” tulkot atbilstoši tās vispārpieņemtajai nozīmei, proti, kā paziņošanas brīdī.

No kodeksa izrietot, ka lēmums administratīvā pārkāpuma lietā vispārīgos gadījumos stājas spēkā brīdī, kad iestāde to atbilstoši paziņojusi pie administratīvās atbildības sauktajai personai (*sk. kodeksa 276. panta pirmo un otro daļu*). Turklāt kodekss nosakot, ka tiek apturēta tikai lēmuma izpilde, nevis darbība. Nošķīrums starp lēmuma izpildes un darbības apturēšanu administratīvo pārkāpumu lietās ticis izmantots vēl laikā,

kad lēmumi administratīvo pārkāpumu lietās uzskatīti par administratīvajiem aktiem, un neesot zaudējis savu nozīmi arī šobrīd. Proti, lēmums stājoties spēkā tā paziņošanas brīdī, bet lēmuma pārsūdzība apturot tā izpildi, nevis darbību. Šāda noteikumu Nr. 1098 74.4. apakšpunkta interpretācija atbilstoši gramatiskajai normas iztulkošanas metodei neradot neskaidrību un neliecinot par neatbilstību nedz kodeksam kopumā, nedz arī apstrīdētajā normā ietvertajam deleģējumam noteikt samērīgu atlīdzināmo izņemtās mantas glabāšanas izdevumu apmēru. Turklāt tā atbilstot arī Administratīvā procesa likuma 5. pantā nostiprinātajam privātpersonas tiesību ievērošanas principam.

5. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabinets – atbildes rakstā norāda, ka nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas argumentiem un uzskata, ka noteikumu Nr. 1098 74. punkts atbilst Satversmes 92. un 105. pantam.

Pienākums segt izdevumus, kas radušies sakarā ar administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas nodošanu glabāšanā un glabāšanu, izrietot no kodeksa 257. panta astotās daļas un esot atkārtots noteikumu Nr. 1098 71. punktā. Pienākums segt noteiktus izdevumus par laikposmu līdz brīdim, kad lietā tiek pieņemts galīgais nolēmums, esot uzskatāms par tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumu tad, ja izdevumu apmērs ir atkarīgs no procesa ilguma. Noteikumu Nr. 1098 74. punkts nosakot laikposmu, par kuru tiek aprēķināts izdevumu apmērs, un līdz ar to šis laikposms ietekmējot sedzamo izdevumu apmēru. No kodeksā ietvertā vispārīgā tiesiskā regulējuma, piemēram, kodeksa 276. panta pirmās daļas, 281. panta, 285. panta pirmās un trešās daļas, 291. panta pirmās un otrās daļas, izrietot, ka lēmums administratīvā pārkāpuma lietā stājas spēkā ar tā paziņošanas brīdi un izņemtie administratīvā pārkāpuma priekšmeti un izdarīšanas rīki ir jāglabā nevis līdz brīdim, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā kļūst izpildāms, bet gan līdz brīdim, kad attiecīgais lēmums ir stājies spēkā, proti, paziņots administratīvi sodītajai personai. Administratīvā apgabaltiesa vairākkārt esot norādījusi, ka kodeksa 291. pants, reglamentējot lēmuma nodošanu izpildei, vispārīgi noteic, ka lēmums par administratīvā soda uzlikšanu ir izpildāms ar tā pieņemšanas brīdi, ja kodeksā vai citā likumdošanas aktā nav noteikts citādi. No minētās normas izrietot pamatprincips, ka lēmumam administratīvā pārkāpuma lietā ir neatliekama un tūlītēja iedarbība. Tas nozīmējot, ka lēmums līdz ar tā pieņemšanu iegūst juridisku spēku kā valsts varas gribas izpausme. Atbilstoši tiesu praksē nostiprinātajām atziņām sūdzības iesniegšana apturot tikai lēmuma izpildi, bet neietekmējot citas tiesiskās sekas, kas ir nodibinātas ar lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā, piemēram, lēmuma spēkā esību (darbību), un tas nozīmējot, ka arī pēc sūdzības iesniegšanas lēmums administratīvā pārkāpuma lietā ir spēkā. Tādējādi

administratīvā pārkāpuma lietā izņemto pārkāpuma priekšmetu vai izdarīšanas rīku neesot nepieciešams glabāt līdz administratīvā pārkāpuma lietas noslēgumam, proti, brīdim, kad konkrētajā administratīvajā lietā tiek pieņemts galīgais lēmums un piemērotais sods tiek izpildīts. Noteikumi Nr. 1098 paredzot, ka izņemtā manta, kura atzīta par valstij piekritīgu, aģentūrā tiek glabāta līdz brīdim, kad tā tiek nodota Valsts ieņēmumu dienestam, bet tas nenozīmējot, ka administratīvi sodītajai personai jāsedz izņemtās mantas glabāšanas izdevumi, kas radušies no brīža, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā stājas spēkā, līdz brīdim, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā tiek izpildīts. Vispārīgais princips nosakot, ka izdevumi ir sedzami par laiku līdz brīdim, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā ir stājies spēkā, nevis kļuvis izpildāms. Vienīgie administratīvie pārkāpumi, kuru izdarīšanas gadījumā mantu tās īpašniekam atdod pēc administratīvā soda izpildes, proti, tikai pēc tam, kad pārkāpumu izdarījusī persona ir samaksājusi tai noteikto naudas sodu, esot kodeksa 257. panta pirmās daļas otrā teikuma kvadrātiekavās norādītie gadījumi, proti, gadījumi, kad izdarīts kodeksa 149.⁴ panta septītajā daļā, 149.⁵ panta piektajā daļā vai 149.¹⁵ pantā (izņemot šā panta sesto daļu) paredzētais administratīvais pārkāpums. Izskatāmajā gadījumā persona saukta pie administratīvās atbildības un atzīta par vainīgu par kodeksa 201.¹² pantā paredzētā administratīvā pārkāpuma izdarīšanu. Administratīvi sodītajai personai bijis pienākums segt tikai tos izdevumus, kas aprēķināti par laiku no mantas izņemšanas dienas līdz dienai, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā stājies spēkā, neatkarīgi no šā lēmuma izpildes brīža. Ievērojot minēto, esot jāatzīst, ka noteikumu Nr. 1098 74. punktā iekļautais regulējums konkrētajā gadījumā neskar personas tiesības uz pieeju tiesai, jo personai jāsedz tikai tie attiecīgie izdevumi, kas radušies līdz brīdim, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā stājies spēkā, nevis kļuvis izpildāms. Līdz ar to minētais punkts atbilstot Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Izdevumi, kas saistīti ar administratīvā pārkāpuma lietā izņemto mantu vai dokumentu nodošanu glabāšanā vai glabāšanu, esot administratīvā pārkāpuma procesa procesuālie izdevumi. Administratīvā pārkāpuma izdarīšanas rezultātā valstij rodoties zaudējumi, kuri nebūtu radušies, ja persona nebūtu izdarījusi administratīvo pārkāpumu. Nebūtu taisnīgi šos izdevumus segt no visas sabiedrības līdzekļiem, jo šo izdevumu rašanās pamats esot personas prettiesiskā rīcība. Tiesību ierobežojumam esot leģitīms mērķis – aizsargāt Satversmes 116. pantā ietvertās konstitucionālās vērtības, proti, sabiedrības labklājību un citu cilvēku tiesības.

Izvērtējot noteikumu Nr. 1098 74. punktā noteiktā regulējuma atbilstību samērīguma principam, esot jāievēro, ka: 1) lēmumi administratīvo pārkāpumu lietās tiek pieņemti

savlaicīgi un samērā īsos termiņos (*sk. kodeksa 270. pantu*); 2) vispārīgais princips esot tāds, ka izdevumi sedzami par laiku līdz brīdim, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā stājies spēkā, nevis kļuvis izpildāms; 3) administratīvā pārkāpuma izdarīšanas rezultātā valstij rodoties zaudējumi, kuri nerastos, ja persona neizdarītu administratīvo pārkāpumu. Noteikumu Nr. 1098 74. punkts esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo iesaistot pie administratīvās atbildības saukto personu procesuālo izdevumu segšanā, tādējādi samazinot no valsts budžeta līdzekļiem sedzamo procesuālo izdevumu daļu. Neesot konstatējami citi tikpat efektīvi, bet personas tiesības mazāk ierobežojoši līdzekļi, ar kuriem leģitīmais mērķis būtu sasniedzams.

Lai izvērtētu, vai sabiedrības ieguvums no noteikumu Nr. 1098 74. punktā noteiktā ierobežojuma ir lielāks par personai nodarīto kaitējumu, esot jāievēro vairāki apstākļi. Pirmkārt, noteikumu Nr. 1098 74. punkts diferencējot izdevumu apmēru atkarībā no procesa norises un personas rīcības procesā. Otrkārt, kā jau minēts iepriekš, lēmumi administratīvo pārkāpumu lietās tiek pieņemti samērā īsos termiņos, un izdevumi pamatā esot sedzami tikai par laiku līdz tam brīdim, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā stājies spēkā. Līdz ar to esot izveidots mehānisms, kas nodrošinot to, lai personas sedzamie izdevumi nebūtu pārmērīgi, bet būtu samērīgi ar procesa norisi, kā arī administratīvā pārkāpuma raksturu un personas tiesības tiktu ierobežotas pēc iespējas mazāk. Procesuālo izdevumu segšanas pienākums neesot uzskatāms par sodu un neesot tiešā veidā salīdzināms ar personai noteiktā soda, tai skaitā naudas soda, apmēru. Šo institūtu mērķi esot atšķirīgi, turklāt izdevumu apmēru varot ietekmēt arī citi, ar soda noteikšanu nesaistīti apstākļi, tai skaitā personas rīcība administratīvā procesa gaitā, piemēram, neierašanās saņemt mantu, atteikšanās no mantas. Līdz ar to esot ievērots saprātīgs līdzsvars starp sabiedrības un personas interesēm un ar noteikumu Nr. 1098 74. punktu noteiktais ierobežojums esot samērīgs.

6. Pieaicinātā persona – Valsts kontrole – norāda, ka mantas nesamērīgi ilga glabāšana nepamatoti palielina summas, kas vainīgajām personām jāmaksā par tās glabāšanu. Tāpēc esot jāizvērtē visas iespējas samazināt izņemtās mantas glabāšanas izdevumus.

Valsts kontrole arī uzskata, ka izņemtās mantas glabāšanas izdevumi ir sedzami atbilstoši normatīvajā aktā noteiktajam, tāpēc Nodrošinājuma valsts aģentūra nevarot vainīgajai personai samazināt kādu daļu no tās sedzamajiem izdevumiem. Noteikumu Nr. 1098 74. punkts nepārprotami paredzot, ka izdevumus par izņemtās mantas vai dokumentu glabāšanu, ja administratīvā pārkāpuma lietā uzlikts administratīvais sods,

aprēķina par laikposmu no dienas, kad attiecīgā manta vai dokuments izņemts, līdz minētajā normā norādītajam beigu termiņam.

7. Pieaicinātā persona – Dr. iur. Anda Smiltēna – uzskata, ka noteikumu Nr. 1098 74. punkts neatbilst Satversmes 92. un 105. pantam, kā arī kodeksa 257. panta astotajai daļai, ciktāl tas neparedz diferencētu izņemtās mantas glabāšanas izdevumu atlīdzināšanas apmēru atšķirīgām personu grupām, kā arī iespēju daļēji atbrīvot personu no pienākuma segt izdevumus par izņemtās mantas glabāšanu, ja šī persona nav pārsūdzējusi lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā.

Ja administratīvā pārkāpuma lietā tiek izņemta manta, tā esot jānogādā līdz vietai, kur valsts šādas mantas glabā. Mantu vajagot glabāt tādos apstākļos un tādā veidā, lai tās vērtība, cik vien tas iespējams, nemazinātos, un noteiktos gadījumos mantu vajagot iznīcināt. Visas šīs darbības prasot valsts budžeta izdevumus atkarībā no izņemtās mantas veida un daudzuma. Šādi izdevumi valstij nebūtu radušies, ja persona nebūtu izdarījusi likumpārkāpumu. Personas prettiesiskā rīcība esot konkrēta apmēra mantiskā pametuma cēlonis, tādējādi varot uzskatīt, ka pienākums atlīdzināt izdevumus par izņemtās mantas glabāšanu ir pienākums atlīdzināt valstij nodarītos zaudējumus. Apstrīdēto normu mērķis esot taupīt valsts budžeta līdzekļus un sekmēt kopējo sabiedrības labklājību, atgūstot līdzekļus par personas prettiesiskas rīcības rezultātā nodarītajiem zaudējumiem. Apstrīdēto normu mērķis esot arī atturēt personu no nepamatotas administratīvā pārkāpuma procesa tālāko stadiju ierosināšanas, kas pārmērīgi noslogojot iestādes un tiesas un kaitējot citu personu tiesībām īstenot savas tiesiskās intereses. Šādi mērķi arī esot leģitīmi.

Apstrīdētās normas brīdinot personu, kurai piemērots administratīvais sods, par noteiktu mantisku pametumu. Tomēr neesot saskatāma šo normu analogija ar publisku sankciju – naudas sodu. Apstrīdēto normu mērķis esot atgūt valsts budžetam nodarītos zaudējumus. Tādējādi neesot pamata bažām, ka pienākums atlīdzināt nodarītos zaudējumus varētu nesamērīgi atturēt saprātīgu personu no savu tiesību īstenošanas. Apstrīdētās normas neliedzot privātpersonai piekļuvi tiesai, kā arī neveidojot tādu mehānismu, kas acīmredzami nesamērīgi atturētu personas izmantot iespēju pārsūdzēt lēmumus administratīvo pārkāpumu lietās. Mērķi atturēt personas no pārsūdzības tiesību nelabticīgas izmantošanas nebūtu iespējams sasniegt ar līdzekļiem, kas būtu saudzīgāki nekā prasība atlīdzināt zaudējumus pēc administratīvā pārkāpuma procesa beigām un tikai tādā gadījumā, ja persona atzīta par vainīgu administratīvā pārkāpuma izdarīšanā.

Attiecībā uz personas un valsts tiesiskajām attiecībām, kuru ietvaros persona īsteno savas pamattiesības, likumdevējam būtu pienākums sasaistīt pamattiesību īstenošanu ar noteiktas samaksas veikšanu, proti, paredzēt atšķirīgu attieksmi pret privātpersonām atkarībā no to mantiskā stāvokļa un līdz ar to arī spējas īstenot savas pamattiesības. Konkrētajai situācijai līdzīgās situācijās likumdevējs esot izvēlējis tādu uz maksājumu vērsta tiesiskā pienākuma izpildes modeli, kas saudzīgāk sasniedz leģitīmo mērķi taupīt valsts budžeta līdzekļus, un paredzējis noteiktām personu kategorijām pilnīgu vai daļēju atbrīvojumu no maksājuma.

Līdz ar to esot secināms, ka apstrīdētās normas, ciktāl tās paredz pilnīgi vienādas tiesiskās sekas visiem to adresātiem, nav piemērots instruments leģitīmā mērķa sasniegšanai un var nesamērīgi atturēt personu no sodoša lēmuma administratīvā pārkāpuma lietā pārsūdzēšanas.

Tipiskajās situācijās, kurās katru nākamo administratīvā pārkāpuma procesa stadiju ierosina pie administratīvās atbildības sauktā persona, pastāvot cēlonisks sakars starp personas prettiesisku rīcību un zaudējumu rašanos un tiekot sasniegts leģitīmais mērķis atturēt pie administratīvās atbildības saukto personu no nepamatotas sodošo lēmumu tālākas pārsūdzēšanas. Apstrīdētajām normām šādās situācijās neesot tādas nesamērīgi atturošas ietekmes uz personu, kas saukta pie administratīvās atbildības, ka tā pārmērīgi kavētu šo personu īstenošanas tiesības uz taisnīgu tiesu. Taču esot iespējamās arī tādas situācijas, kad valsts izdevumi par mantas glabāšanu vairs nav uzskatāmi par administratīvi sodītās personas nodarītiem zaudējumiem, jo trūkst obligātas zaudējuma jēdziena komponentes – cēloņsakarības starp attiecīgās personas rīcību un zaudējumu rašanos. Šādās situācijās pienākums atlīdzināt izdevumus par izņemtās mantas glabāšanu esot nevis ar civiltiesisku komponenti (zaudējumu atlīdzināšana), bet gan ar publiski tiesisku komponenti (sankcija) tajā faktisko izdevumu daļā, kas nav radusies saistībā ar administratīvi sodītās personas rīcību. Ja pienākums atlīdzināt izdevumus par izņemtās mantas glabāšanu iegūst sankcijas raksturu, tad tas nonākot pretrunā ar dubultās sodīšanas aizlieguma principu un nesasniedzot leģitīmo mērķi atturēt personu no nepamatotas administratīvā pārkāpuma procesa paildzināšanas, kā arī mērķi atprasīt no personas līdzekļus par zaudējumiem, ko tā ar savu rīcību nodarījusi valstij.

Valsts glabājot izņemto mantu līdz brīdim, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā kļūst izpildāms, jo tikai tad kļūstot zināms, kādai jābūt rīcībai ar izņemto mantu – tā atdodama atpakaļ īpašniekam vai konfiscējama. Tomēr ne visos gadījumos esot saskatāma nepieciešamība izņemto mantu glabāt tik ilgi. Nodrošināt pierādīšanas uzdevuma izpildi administratīvā pārkāpuma procesā un samazināt zaudējumu apmēru esot

iespējams arī bez izņemtās mantas glabāšanas, ja tā nav tieši un nepastarpināti nepieciešama, lai savlaicīgi, vispusīgi, pilnīgi un objektīvi noskaidrotu attiecīgās lietas apstākļus. Šādā gadījumā izņemtās mantas glabāšanas kontekstā nebūtu nozīmes tam, cik ilgi turpinās administratīvā pārkāpuma process un kurš ierosinājis tā turpināšanu. Tādējādi varētu mazināt to gadījumu skaitu, kuros izņemtā manta tiek glabāta ilgstoši un atlīdzināmo izdevumu apmērs pārsniedz piemērotā administratīvā soda apmēru.

Secinājumu daļa

8. Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas, ciktāl no tām izriet pienākums personai, kura saukta pie administratīvās atbildības, segt izdevumus par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanu līdz brīdim, kad kļūst izpildāms lēmums par saukšanu pie administratīvās atbildības.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka kodeksa 257. panta astotā daļa redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 4. jūlijam, un noteikumu Nr. 1098 74. punkts redakcijā, kas bija spēkā līdz 2016. gada 22. septembrim, tiešā tekstā nesaturēja norādi, ka administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumi aprēķināmi par laiku līdz dienai, kad stājas spēkā jeb kļūst izpildāms lēmums par mantas konfiskāciju, tomēr šāds princips bija izsecināms no apstrīdētajām normām kopsakarā ar kodeksa 257. panta pirmo daļu, citām noteikumu Nr. 1098 normām un normatīvā akta izdevēja gribu.

Arī pieaicinātā persona A. Smiltēna norāda, ka atbilstoši apstrīdētajām normām par izņemtās mantas glabāšanas beigu brīdi atzīstams brīdis, kad persona zaudē īpašuma tiesības uz šo mantu. Valsts glabājot izņemto mantu līdz brīdim, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā kļūst izpildāms, jo tikai tad kļūstot zināms, kādai jābūt rīcībai ar izņemto mantu – tā atdodama atpakaļ īpašniekam vai konfiscējama.

Savukārt Saeima norāda, ka kodeksa 257. panta astotā daļa nenosaka atlīdzināmo izņemtās mantas glabāšanas izdevumu apmēru, bet deleģē tā noteikšanu Ministru kabinetam. No noteikumu Nr. 1098 74. punkta un kodeksa kopumā neizrietot personas pienākums atlīdzināt visus izdevumus par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanu. Glabāšanas izdevumi esot aprēķināmi tikai par laiku līdz tam brīdim, kad procesuāli stājas spēkā (tiek paziņots) lēmums par administratīvā soda noteikšanu.

Arī Ministru kabinets norāda, ka apstrīdētās normas neparedz administratīvi sodītai personai pienākumu segt izņemtās mantas glabāšanas izdevumus, kas radušies pēc tam, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā procesuāli stājies spēkā.

Tāpat institūcijas, kas izdevušas apstrīdētās normas, – Saeima un Ministru kabinets – paudušas no Pieteikuma iesniedzējas un pieaicinātās personas A. Smiltēnas viedokļa atšķirīgu viedokli par apstrīdēto normu interpretēšanu un piemērošanu.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms noskaidros apstrīdēto normu saturu un tiesiskās sekas.

9. Kodeksa 252. panta pirmā daļa pieļauj to, ka administratīvā pārkāpuma lietvedībā tiek izmantots tāds procesuālais līdzeklis kā mantas izņemšana. Mantu, kas uzskatāma par pārkāpuma priekšmetu vai rīku (turpmāk – manta), var izņemt, lai novērstu turpmāku publiskās kārtības un drošības apdraudējumu vai lai nodrošinātu lietas izmeklēšanai nepieciešamos pierādījumus. Lēmums par mantas izņemšanu ir procesuāls lēmums un stājas spēkā tā pieņemšanas brīdī. Atbilstoši kodeksa 257. panta pirmajai daļai un uz tās pamata izdoto Noteikumu Nr. 1098 10. un 11. punktam amatpersonai, izņemot mantu, ir jāievēro šīs mantas raksturs un īpašības un jāizlemj, vai manta nododama glabāšanā pašai pie atbildības sauktajai personai, citai personai, Nodrošinājuma valsts aģentūrai vai arī nekavējoties jārealizē vai jāiznīcina.

Darbības ar izņemto mantu (tostarp tās transportēšana glabāšanai, glabāšana, apsardzība, iznīcināšana u. tml.) valstij rada izdevumus. Šie izdevumi ir procesuāli izdevumi, kas rodas administratīvā pārkāpuma dēļ. Kodeksa 257. panta astotā daļa noteic, ka pienākums segt šādus procesuālos izdevumus ir personai, kurai uzlikts administratīvais sods. Kodeksa 257. panta astotās daļas izstrādes materiāli norāda, ka šāda pienākuma mērķis ir būtiski samazināt budžeta līdzekļu izlietojumu administratīvo pārkāpumu lietās izņemtās mantas nodošanai glabāšanā, glabāšanai un iznīcināšanai, tādēļ pienākums segt šos izdevumus pārnesams uz pašu personu, kuras izdarītā administratīvā pārkāpuma dēļ valstij šādi izdevumi radušies (*sk. 9. Saeimas Juridiskās komisijas 2007. gada 13. februāra sēdes protokolu lietas materiālu 1. sēj. 144.–155. lpp., 2007. gada 3. aprīļa sēdes protokolu lietas materiālu 2. sēj. 1.–12. lpp. un 2007. gada 8. maija sēdes protokolu lietas materiālu 2. sēj. 27.–34. lpp.*).

Kodeksa normas nenoteic nedz procesuālo izdevumu apmēru, nedz arī brīdi, līdz kuram radušos procesuālos izdevumus, tostarp arī izdevumus par izņemtās mantas glabāšanu, personai ir pienākums segt. Kodeksa 257. panta astotajā daļā ir noteikts vispārīgs pienākums personai atlīdzināt izdevumus par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanu, bet Ministru kabinets ir pilnvarots noteikt kārtību un apmēru, kādā personai jāsedz šie izdevumi.

Izvērtējot normas tapšanas materiālus, konstatējams, ka sākotnēji Ministru kabineta iesniegtais likumprojekts par grozījumiem kodeksā paredzēja, ka lēmumu par izdevumu segšanu iestāde pieņems vienlaikus ar lēmumu par administratīvā soda uzlikšanu (*sk. 9. Saeimas likumprojekta Nr. 148/Lp9 anotācijas I daļas 2. punktu*), tomēr likumprojekta izskatīšanas gaitā Saeima no šīs ieceres atteikusies. Saeima deleģējusi Ministru kabinetam noteikt kārtību un apmēru, kādā personai jāsedz izņemtās mantas glabāšanas izdevumi, jo tie, pieņemot lēmumu par administratīvā soda noteikšanu, neesot paredzami tā iemesla dēļ, ka nav zināms, vai lēmums netiks pārsūdzēts. Ja lēmums tiek pārsūdzēts, tas nestājoties spēkā un glabāšana turpinoties. Šā lēmuma pieņemšanas laikā esot zināma tikai daļa no mantas glabāšanas izdevumiem un neesot zināms, cik ilgs būs glabāšanas process. Tāpēc Ministru kabinetam esot jānosaka kārtība, kādā sedzami glabāšanas izdevumi, un tas esot pilnvarojams paredzēt principus, pēc kādiem nosakāms glabāšanas izdevumu apmērs (*sk. 9. Saeimas Juridiskās komisijas 2007. gada 8. maija sēdes protokolu un audioierakstu – 51:48–56:48 – lietas materiālu 2. sēj. 27.–34. lpp.*).

Noteikumu Nr. 1098 20. punkts noteic, ka izņemto mantu glabā līdz brīdim:

- 1) kad persona saņem tai atdodamo izņemto mantu vai dokumentu;
- 2) kad izņemtā manta ir realizēta vai iznīcināta;
- 3) kad izņemtā manta, kura ir atzīta par valstij piekritīgu, ir nodota Valsts ieņēmumu dienestam.

Atbilstoši noteikumu Nr. 1098 26. punktam Nodrošinājuma valsts aģentūra izņemto mantu vai dokumentu Valsts ieņēmumu dienestam atdod normatīvajos aktos par rīcību ar valstij piekritīgo mantu noteiktajā kārtībā. Atbildīgā institūcija lēmumu administratīvā pārkāpuma lietā, kas paredz izņemtās mantas vai dokumenta konfiskāciju, paziņo aģentūrai, bet aģentūra – Valsts ieņēmumu dienestam pēc tam, kad lēmums stājies spēkā. Jēdzienu “lēmums stājies spēkā” konkretizē Ministru kabineta 2013. gada 26. novembra noteikumu Nr. 1354 “Kārtība, kādā veicama valstij piekritīgās mantas uzskaitē, novērtēšana, realizācija, nodošana bez maksas, iznīcināšana un realizācijas ieņēmumu ieskaitīšana valsts budžetā” 2. punkts. Tas noteic, ka par valstij piekritīgu citstarp uzskatāma manta, par kuru kļuvis izpildāms iestādes lēmums, zvērināta notāra akts vai tiesas spriedums par tās konfiscēšanu. Savukārt jēdziena “izpildāms lēmums” saturu noteic kodeksa normas.

Saskaņā ar kodeksa 274.¹ panta pirmo daļu lēmumā par administratīvā soda uzlikšanu vai lietvedības izbeigšanu jānoteic, kas darāms ar izņemto mantu – vai tā konfiscējama vai atdodama atpakaļ, iznīcināma vai realizējama. Kodeksa 291. panta pirmā daļa noteic, ka lēmums par administratīvā soda uzlikšanu ir izpildāms ar tā

pieņemšanas brīdi, ja šajā kodeksā un citā likumdošanas aktā nav noteikts citādi. Taču kodeksa 291. panta otrā daļa noteic, ka lēmums par administratīvā soda uzlikšanu gadījumā, ja tas ir pārsūdzēts vai par to iesniegts protests, kļūst izpildāms pēc sūdzības vai protesta noraidīšanas, izņemot lēmumus par personas sodīšanu ar brīdinājumu, transportlīdzekļu vadīšanas tiesību atņemšanu vai naudas sodu, ko iekasē pārkāpuma izdarīšanas vietā. Tādējādi iestādes lēmums vai tiesas spriedums par mantas konfiskāciju kļūst izpildāms pēc tam, kad persona ir izsmēlusi tiesību aizsardzības līdzekļus un galīgais nolēmums stāties spēkā. Ja likumdevējs būtu vēlējies noteikt, ka lēmums par mantas konfiskāciju stājas spēkā un ir izpildāms jau ar sākotnējā lēmuma par administratīvā soda noteikšanu pieņemšanas brīdi, neraugoties uz tā apstrīdēšanu vai pārsūdzību, tad tas būtu noteikts tieši likumā, līdzīgi kā tas noteikts kodeksa 312. panta pirmajā daļā par transportlīdzekļu vadīšanas tiesību atņemšanu.

Savukārt no noteikumu Nr. 1098 74. punkta izriet, ka mantas glabāšanas izdevumus aprēķina par visu tās glabāšanas laiku. To apstiprina arī vēlāk izdarītie grozījumi, proti, noteikumu Nr. 1098 papildināšana ar 74.4. apakšpunktu. Šo grozījumu projektam pievienotajā anotācijā norādīts, ka noteikumi Nr. 1098 tiek papildināti ar normu, kas noteic, ka izdevumu apmērs konfiskācijas gadījumā nosakāms par laiku līdz brīdim, kad lēmums par konfiskāciju ir stāties spēkā. Pamatojot šo grozījumu, norādīts, ka atbilstoši noteikumu Nr. 1098 20.3. apakšpunktam izņemto mantu vai dokumentu šajos noteikumos noteiktajā kārtībā glabā līdz brīdim, kad izņemtā manta, kura atzīta par valstij piekritīgu, ir nodota Valsts ieņēmumu dienestam, taču noteikumu Nr. 1098 74. punktā šāds gadījums neesot paredzēts (*sk. anotācijas 4. punktu lietas materiālu 3. sēj. 144. lpp.*). Tādējādi ar šiem grozījumiem precizēta no noteikumu Nr. 1098 20.3. apakšpunkta un 71. punkta jau izrietošā kārtība, proti, ka personai jāsedz izdevumi par izņemtās mantas glabāšanu par laiku līdz brīdim, kad izņemtā manta, kura atzīta par valstij piekritīgu, ir nodota Valsts ieņēmumu dienestam.

Ievērojot iepriekšminēto, Satversmes tiesa secina, ka administratīvā pārkāpuma lietā izņemtā manta tiek atzīta par valstij piekritīgu brīdī, kad stājas spēkā galīgais nolēmums par personas saukšanu pie administratīvās atbildības. Var būt gadījumi, kuros personai, kurai administratīvā pārkāpuma lietā piemērots sods, par šo laiku ir jāsedz izdevumi, kas radušies sakarā ar izņemtās mantas vai dokumenta nodošanu glabāšanā, glabāšanu vai iznīcināšanu.

Tādējādi Satversmes tiesa šajā lietā vērtēs apstrīdētās normas, ciktāl no tām izriet pienākums personai, kura saukta pie administratīvās atbildības, segt izdevumus par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanu līdz

brīdim, kad kļūst izpildāms lēmums par šīs personas saukšanu pie administratīvās atbildības (turpmāk arī – apstrīdētais regulējums).

10. Ja ir apstrīdēta tiesību normas atbilstība vairākām Satversmes normām, tad Satversmes tiesai, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, ir jānosaka efektīvākā pieeja šīs atbilstības izvērtēšanai (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 23. punktu*).

No lietas materiāliem izriet, ka lietas pamatjautājums visupirms attiecas uz Satversmes 105. pantā ietvertajām tiesībām uz īpašumu. Savukārt pēc tam, kad pārbaudīta apstrīdētā regulējuma atbilstība Satversmes 105. pantam, ir iespējams, balstoties uz iegūtajiem secinājumiem, izvērtēt apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 92. pantam.

Līdz ar to Satversmes tiesa visupirms izvērtēs apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 105. pantam, bet pēc tam – Satversmes 92. pantam.

11. Satversmes 105. pants nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Satversmes 105. pants paredz, no vienas puses, valsts pienākumu veicināt un atbalstīt īpašuma tiesības, proti, pieņemt tādus likumus, kas nodrošinātu šo tiesību aizsardzību, taču – no otras puses – valstij ir arī tiesības noteiktā apjomā un kārtībā iejaukties īpašuma tiesību izmantošanā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 21. punktu*).

Satversmes tiesas praksē nostiprināta atziņa, ka ir jānosaka, tieši kuriem Satversmes 105. panta teikumiem konkrētā gadījumā atbilstība ir izvērtējama, jo minētās normas paredz atšķirīgus ierobežojuma tiesiskuma izvērtēšanas kritērijus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 13. oktobra sprieduma lietā Nr. 2014-36-01 15.1. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja nav apstrīdējusi normu atbilstību Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam. Arī pārējie procesa dalībnieki nav norādījuši, ka izskatāmajā gadījumā būtu ierobežotas Satversmes 105. panta ceturtajā teikumā garantētās tiesības.

Līdz ar to apstrīdētais regulējums ir vērtējams Satversmes 105. panta pirmo triju teikumu tvērumā.

Lai izvērtētu apstrīdētā regulējuma atbilstību Satversmes 105. panta pirmajos trijos teikumos nostiprinātajām tiesībām uz īpašumu, visupirms nepieciešams noskaidrot, vai apstrīdētais regulējums attiecīgās tiesības ierobežo.

Satversmes 105. panta pirmais teikums aizsargā personas likumīgi iegūto īpašumu, savukārt otrais un trešais teikums atļauj valstij ar likumu ierobežot īpašuma tiesības sabiedrības interesēs (*sal. sk. Satversmes tiesas 2015. gada 8. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-34-01 12.3. punktu*). Ar “īpašuma tiesībām” šā panta kontekstā saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 7. punktu vai 2011. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-05-01 15.2. punktu*).

Apstrīdētais regulējums ir vērsts uz to, lai gadījumos, kad persona ir saukta pie administratīvās atbildības un ir tikusi izņemta manta, izdevumus par šīs mantas glabāšanu segtu pie administratīvās atbildības sauktā persona. Tādējādi administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumu segšanas pienākums personai rada nelabvēlīgas mantiskas sekas.

Līdz ar to apstrīdētais regulējums ierobežo personai Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu.

12. Izvērtējot, vai ar apstrīdēto regulējumu noteiktais tiesību uz īpašumu ierobežojums ir attaisnojams, Satversmes tiesai jānoskaidro, vai tas ir noteikts ar likumu vai uz likuma pamata, vai tas ir noteikts leģitīma mērķa aizsardzībai un vai tas atbilst samērīguma principam (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 11. punktu*).

Lai izvērtētu to, vai ar apstrīdēto regulējumu noteiktais personas pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

- 1) vai regulējums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai tas ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai tas ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu*).

Lietā nav strīda un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētais regulējums pieņemts normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā. Apstrīdētais regulējums ir publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Mantas izņemšanas un glabāšanas izdevumi ir procesuālo izdevumu daļa. Pienākumu segt procesuālos izdevumus kodekss noteic personai, kurai piemērots administratīvais sods par administratīvo pārkāpumu. Nedz kodekss, nedz noteikumi Nr. 1098 no šā pienākuma nenošķir kādus procesuālos izdevumus par kādu atsevišķu

procesa stadiju, kuri personai nebūtu jāsedz. Tas arī atbilst vispārējam regulējumam, kāds noteikts Kriminālprocesa likumā vai Civilprocesa likumā. Arī šajos procesos tikai pēc to pabeigšanas ar spēkā stājušos galīgu nolēmumu tiek noteikti procesuālie izdevumi, kas personai jāsedz. Tādējādi apstrīdētā regulējuma saturiskā nozīme pēc būtības ir skaidra. Persona, ja nepieciešams, piesaistot juridisko palīdzību, var noskaidrot apstrīdētā regulējuma saturu un no tā izrietošās tiesiskās sekas.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu regulējumu.

13. Secinot, ka apstrīdētais regulējums pieņemts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu regulējumu, Satversmes tiesai jāturpina tā vērtēšana, pārbaudot, vai tas noteikts leģitīma mērķa labad.

Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Ja tiesību normā ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai un Ministru kabinetam (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu un 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētais regulējums ir noteikts, lai nodrošinātu saprātīgu valsts resursu lietošanu, paredzot administratīvā pārkāpuma lietā pie atbildības sauktās personas pienākumu atlīdzināt valstij izdevumus, kas tai radušies saistībā ar personas izdarīto pārkāpumu. Tādējādi apstrīdētajā regulējumā ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums nodrošinot sabiedrības labklājību.

Ministru kabinets atbildes rakstā norāda, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums ir vērsts uz citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzību. Administratīvā pārkāpuma izdarīšanas rezultātā valstij rodoties zaudējumi, kuri citādi nebūtu radušies.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka pienākums segt izdevumus par mantas glabāšanu nodrošina valsts līdzekļu saprātīgu izmantošanu un taupīšanu, jo šādus izdevumus sedz persona, kas administratīvo pārkāpumu izdarījusi. Tādējādi ierobežojums esot vērsts uz sabiedrības labklājības aizsardzību.

Arī pieaicinātā persona A. Smiltēna norāda, ka apstrīdētā regulējuma leģitīmais mērķis ir taupīt valsts budžeta līdzekļus un sekmēt kopējo sabiedrības labklājību, atgūstot līdzekļus par personas prettiesiskas rīcības rezultātā valstij nodarītajiem zaudējumiem.

Satversmes tiesa nepiekrīt Ministru kabinetam, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertajam tiesību uz īpašumu ierobežojumam būtu tāds leģitīmais mērķis kā citu cilvēku tiesību aizsardzība. Apstrīdētais regulējums neietekmē citu cilvēku tiesības, jo regulē izdevumu segšanu, skarot tikai attiecības starp valsti, kurai šie izdevumi rodas, un konkrēto personu, kura par šiem izdevumiem ir atbildīga. Izdevumi, kas rodas personai sakarā ar izņemtās mantas glabāšanu, tai nerastos, ja tie būtu sedzami no valsts līdzekļiem. Ne no kādiem citiem līdzekļiem, izņemot valsts līdzekļus un konkrētās personas līdzekļus, tie nevar tikt segti. Tātad apstrīdētais regulējums nerada individuālus citu personu tiesību aizskārumus un tajā ietvertais ierobežojums var pasargāt vienīgi valsts resursus jeb sabiedrības kopējo materiālo labumu.

Satversmes tiesa piekrīt tam, ka apstrīdētā regulējuma leģitīmais mērķis, kas aptver sabiedrības kopējās materiālās labklājības aspektus, ir sabiedrības labklājība (*sal. sk. arī Satversmes tiesas 2007. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2006-30-03 15. punktu*). Apstrīdētajās normās ietvertais ierobežojums ir vērsts uz sabiedrības kopējā materiālā labuma neizšķērdēšanu jeb saprātīgu valsts resursu izmantošanu, tātad uz Satversmes 116. pantā ietvertu leģitīmo mērķi.

Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā ietvertajam tiesību uz īpašumu ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība.

14. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja tiek atzīts, ka pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tas neatbilst samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu un 2014. gada 7. jūlija sprieduma lietā Nr. 2013-17-01 25. punktu*).

14.1. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt leģitīmo mērķi.

Ministru kabinets norāda, ka noteikumu Nr. 1098 74. punkts ir piemērots tiesību uz īpašumu ierobežojuma leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājība – sasniegšanai, jo iesaista pie administratīvās atbildības saukto personu procesuālo izdevumu segšanā, tādējādi samazinot no valsts budžeta līdzekļiem sedzamo procesuālo izdevumu daļu.

Pieteikuma iesniedzēja savukārt norāda, ka apstrīdētais regulējums prasa nodrošināt saprātīgu līdzsvaru starp administratīvā pārkāpuma izdarītāja personiskajām interesēm, no vienas puses, un sabiedrības interesēm, no otras puses. Šis regulējums esot vērsts uz to, lai pēc iespējas taupītu valsts budžeta līdzekļus, jo pienākums segt izdevumus uzlikts personai, kura sodīta par administratīvā pārkāpuma izdarīšanu. Tādējādi izraudzītie līdzekļi esot piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Satversmes tiesa secina, ka izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, jo pie administratīvās atbildības sauktās personas pienākums atlīdzināt izdevumus, kas radušies valstij saistībā ar personai izņemtās mantas glabāšanu, kalpo tam, lai tiktu saprātīgi izmantoti valsts resursi un tādējādi veicināta sabiedrības labklājība.

Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā ietvertais tiesību uz īpašumu ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

14.2. Apstrīdētajā normā noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Tomēr saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu*). Turklāt par saudzējošāku nevar tikt uzskatīts tāds līdzeklis, kas no valsts prasa papildu finanšu resursus (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 24.1. punktu*).

Ministru kabinets norāda, ka noteikumu Nr. 1098 74. punktā noteiktā tiesību uz īpašumu ierobežojuma leģitīmā mērķa – sabiedrības labklājība – sasniegšanai derīgi alternatīvi, tikpat efektīvi, bet personas tiesības mazāk ierobežojoši līdzekļi neesot konstatējami. Tā kā izdevumu rašanās pamats ir personas prettiesiskā rīcība, proti, tās izdarītais administratīvais pārkāpums, nebūtu taisnīgi šādus izdevumus segt no visas sabiedrības līdzekļiem.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētajā regulējumā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi nevarētu sasniegt tādā pašā kvalitātē, ja pienākums segt izdevumus par administratīvo pārkāpumu lietās izņemtās mantas glabāšanu tiktu pārlikts uz valsti. Apstrīdētais regulējums esot samērīgs, ciktāl tas paredz personas pienākumu segt faktiskās izmaksas par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanu.

Taču atsevišķos gadījumos šis regulējums esot acīmredzami netaisnīgs, jo likumdevējs nav paredzējis mehānismu, kas nodrošinātu individuālu apstākļu izvērtēšanu un iespēju izdevumus samazināt. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka atsevišķos gadījumos objektīvu iemeslu dēļ būtu nepieciešams personu pilnībā vai daļēji atbrīvot no šo izdevumu samaksas. Tas būtu nepieciešams, piemēram, gadījumos, kad persona ir mazturīga vai maznodrošināta. Turklāt likumdevējs neesot ņēmis vērā to, ka var pastāvēt arī citi, no personas gribas neatkarīgi apstākļi, kas liedz laikus pieņemt galīgo nolēmumu administratīvā pārkāpuma lietā, piemēram, tiesas sēžu atlikšana. Tādēļ, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskats, leģitīmais mērķis var tikt sasniegts ar saudzējošākiem līdzekļiem, kas mazāk ierobežotu personai Satversmē noteiktās pamattiesības. Piemēram, varot tikt ieviesta Kriminālprocesa likuma 368. pantā noteiktajai kārtībai līdzīga kārtība, kas pieļautu to, ka īpašos gadījumos persona var tikt atbrīvota no pienākuma segt izdevumus par izņemtās mantas glabāšanu un tie tiek segti no valsts budžeta līdzekļiem.

Satversmes tiesa secina, ka leģitīmo mērķi – sabiedrības labklājība – vismaz tādā pašā kvalitātē nevar sasniegt ar citiem, alternatīviem līdzekļiem. Apstrīdētais regulējums, kas paredz visām pie administratīvās atbildības sauktajām personām pienākumu segt izdevumus par izņemtās mantas glabāšanu, kalpo par efektīvu līdzekli šo valsts izdevumu atlīdzināšanai. Jebkuri alternatīvi risinājumi paredzētu to, ka personas izdarīta administratīvā pārkāpuma dēļ radušies procesuālie izdevumi sedzami no valsts budžeta jeb sabiedrības līdzekļiem, un līdz ar to nenasniegtu leģitīmo mērķi tikpat efektīvā veidā un tāpat arī vismaz tādā pašā kvalitātē.

Tādējādi apstrīdētajā regulējumā ietvertā tiesību uz īpašumu ierobežojuma leģitīmais mērķis vismaz tādā pašā kvalitātē nav sasniedzams ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

14.3. Lai izvērtētu pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, jāpārlicinās arī par to, vai ar apstrīdētajā regulējumā ietverto pamattiesību ierobežojumu ir nodrošināts tas, ka labums, ko iegūst sabiedrība no personas pamattiesību ierobežojuma, ir lielāks par atsevišķa indivīda interesēm nodarīto kaitējumu.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka atsevišķos gadījumos aprēķinātie izņemtās mantas glabāšanas izdevumi var būt nesamērīgi. Proti, tā tas esot gadījumos, kad aprēķinātie glabāšanas izdevumi vairākkārt pārsniedz personai piemērotā administratīvā soda apmēru vai kad noteikts, ka šie izdevumi jāsedz personai, kuras mantiskais stāvoklis objektīvi apgrūtina to apmaksu. Apstrīdētais regulējums liedzot iestādei un tiesai šādos gadījumos vērtēt individuālus apstākļus un glabāšanas izdevumu apmēru samazināt.

Arī Nodrošinājuma valsts aģentūra un lietā pieaicinātā persona Valsts kontrole norāda, ka aģentūra nevar samazināt administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumus, jo normatīvajā regulējumā tai šāda kompetence neesot noteikta.

Turklāt Valsts kontrole norādījusi, ka pēc veiktās revīzijas tās revidenti 2014. gadā secinājuši – nav izvērtētas visas iespējas samazināt izņemtās mantas glabāšanas izdevumus, piemēram, tādas iespējas kā vielas paraugu izņemšana, pierādījumu dokumentēšana vai cita metode, kas ļautu izvairīties no mantas nesamērīgi ilgas uzglabāšanas, kuras rezultātā nepamatoti palielinās summas, kas personai jāmaksā par izņemtās mantas glabāšanu.

Pieaicinātā persona A. Smiltēna norāda, ka apstrīdētais regulējums nesamērīgi ierobežo personu tiesības uz īpašumu, jo uz visām personām attiecina vienādas tiesiskās sekas, proti, pienākums segt administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izmaksas tiek attiecināts arī uz tādām sociāli mazaizsargātām personu kategorijām kā maznodrošinātas personas, personas ar invaliditāti, bērni.

Satversmes tiesa norāda, ka administratīvās atbildības tiesībās būtisks ir lietderības princips. Tas nozīmē, ka atbildīgajai institūcijai vai amatpersonai ir piešķirta rīcības brīvība, izlemjot, vai tā uzsāks administratīvo lietvedību, kādus procesuālos līdzekļus izmantos un vai administratīvā pārkāpuma lietu noslēgs ar lēmumu par administratīvās atbildības noteikšanu par konkrēto pārkāpumu. Izraudzītajiem līdzekļiem jābūt mērķtiecīgiem un samērojamiem ar publiskās kārtības apdraudējumu un tā raksturu katrā individuālajā gadījumā. Tādēļ arī atbildīgajai institūcijai vai amatpersonai ir rīcības brīvība mantas izņemšanā, nodošanā un glabāšanā, savukārt administratīvās tiesas kompetencē ir iestādes rīcības brīvības izmantošanas pareizības pārbaude.

Tā kā kompetentajai amatpersonai, veicot mantas izņemšanu, ir rīcības brīvība (*sk. kodeksa 252. pantu*), tai vienmēr jāizdara lietderības apsvērumi un jāvērtē, vai personas tiesības konkrētā gadījumā tiek ierobežotas samērīgi ar šīs darbības mērķi. Veicot mantas izņemšanu, amatpersonai jāpārbauda, vai mantas izņemšana ir nepieciešama konkrētās administratīvās lietvedības ietvaros, vai un kam šī manta nododama glabāšanā, turklāt tai pastāvīgi jākontrolē mantas glabāšanas ilgums, jāpārlicinās, vai mantas glabāšana jau nerada zaudējumus valstij, un citstarp jāapsver arī tas, vai neizrādīsies, ka glabāšanas izmaksas nav atlīdzināmas (*sk., piemēram, noteikumu Nr. 1098 10., 15., 35.2. un 37. punktu*). Ja rodas strīds par glabāšanas izdevumu atlīdzināšanu, tad kompetentās amatpersonas rīcības brīvības izmantošanas pareizību pārbauda arī administratīvā tiesa.

Atbilstoši iepriekšminētajam atbildīgajai institūcijai vai amatpersonai ir jāievēro tādi principi kā samērīgums un tiesiska rīcības brīvības izmantošana. Pirms attiecīgās

rīcības tai jāizvērtē interešu aizskāruma intensitāte un nozīmīgums un jāizņem un jānodod glabāšanā tikai tāda manta, kas nepieciešama likumpārkāpuma novēršanai vai kas var būt par pierādījumu likumpārkāpuma izmeklēšanā, turklāt jākontrolē arī glabāšanas izdevumu samērība.

Tiesiskuma princips paredz ikvienas personas padotību tiesībām. Valsts iestādes ir padotas tiesībām kā procesuāltiesiskā, tā materiāltiesiskā ziņā. Tiesiskuma principa procesuālais aspekts paredz, ka iestāde drīkst rīkoties tikai savas kompetences ietvaros, bet materiāltiesiskais aspekts noteic, ka iestādes rīcībai jāatbilst tiesību normām pēc būtības (*sk.: Levits E. 14. pants. Likuma prioritātes princips. Grām.: Administratīvā procesa likuma komentāri. A un B daļa. Briede J. (zin. red.) Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2013, 197. lpp.*).

Lai gan likumdevējs izvēlēties noteikt, ka procesuālie izdevumi tiek aprēķināti atsevišķā procesā, izņemtās mantas glabāšanas izmaksas ir cieši saistītas ar tās glabāšanas lietderību. Tiesiskās sekas, kas personai izriet no apstrīdētā regulējuma, ir atkarīgas tieši no tā, kā atbildīgā iestāde vai amatpersona, kā arī institūcija, kas glabā izņemto mantu, ir rīkojusies tās glabāšanas laikā. No tiesiskuma principa viedokļa būtu nepieļaujami personai noteikt pienākumu segt izdevumus par neefektīvu, pārmērīgi ilgu izņemtās mantas glabāšanu. Tātad, lai apstrīdētā regulējuma piemērošana atbilstu attiecīgā tiesību institūta būtībai, tas piemērojams atbilstoši izņemtās mantas glabāšanas lietderībai. Proti, piemērojot apstrīdēto regulējumu, tā piemērotājam ir jāizvērtē, vai tiesiskās sekas, kas personai radušās izņemtās mantas glabāšanas ilguma dēļ, ir saprātīgas un samērīgas ar personas tiesību uz īpašumu ierobežojumu. Līdz ar to apstrīdētais regulējums kopsakarā ar izņemtās mantas glabāšanas procesa noteikumiem ietver pienākumu izdarīt lietderības apsvērumus un ievērot samērīguma principu.

Samērīguma princips ir viens no svarīgākajiem demokrātiskas tiesiskas valsts vispārējiem tiesību principiem. Tas vispārīgā veidā noteic, ka starp valsts varas darbību, kas ierobežo personas tiesības un leģitīmās intereses, un mērķi, ko valsts vara ar šo darbību tiecas sasniegt, ir jābūt saprātīgām attiecībām. No demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasināms pienākums visām valsts institūcijām savā darbībā ievērot samērīguma principu. Valsts pārvaldei, īstenojot valsts varu, katrā konkrētajā gadījumā ir jāņem vērā samērīguma princips, it sevišķi gadījumos, kad ar valsts pārvaldes rīcību tiek ierobežotas personas pamattiesības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2007. gada 28. februāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2006-41-01 11. punktu*).

Līdz ar to apstrīdētais regulējums paredz tiesību piemērotāja pienākumu izdarīt lietderības apsvērumus, un tiesisko seku konkretizācija un piemērošana konkrētam gadījumam nedrīkst nonākt pretrunā ar samērīguma principu.

14.4. Satversmes tiesa jau atzinusi, ka no Administratīvā procesa likuma 2. panta 1. punkta izriet valsts pārvaldes pienākums konkrētajās publiski tiesiskajās attiecībās ar privātpersonu pieņemamo lēmumu samērot ar cilvēktiesībām, proti, izvērtēt valsts pārvaldes rīcības samērīgumu. Savukārt tiesu varai saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 2. panta 2. punktu jāpārbauda, vai valsts pārvalde konkrētajās publiski tiesiskajās attiecībās, īstenojot valsts varu, ir ievērojusi samērīguma principa prasības (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 28. februāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2006-41-01 12. punktu*).

Ņemot vērā minēto, iestādei un administratīvajai tiesai ir pienākums nodrošināt, ka administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumu aprēķināšanā un to atlīdzinājuma pieprasīšanā personas pamattiesības tiek ierobežotas samērīgi. Tādējādi apstrīdētā regulējuma piemērošanā ir jāievēro samērīguma princips.

Pienākums ievērot samērīguma principu nozīmē, ka iestādei un tiesai ikvienā gadījumā ir jāvērtē administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumu samērība, citstarp ņemot vērā personai piemēroto sodu, tās mantisko stāvokli, kā arī rīcību procesa virzībā un apsverot, vai vispār bija nepieciešams izņemt mantu turēt valsts rīcībā. Atbilstoši piemērojot apstrīdēto regulējumu, tiktu nodrošināta samērīguma principa ievērošana katrā konkrētajā gadījumā. Apstrīdētā regulējuma pareiza piemērošana nerada Pieteikuma iesniedzējas norādīto tiesību uz īpašumu ierobežojuma neatbilstību samērīguma principam.

Tādējādi apstrīdētais regulējums atbilst samērīguma principam un Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

15. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētais regulējums neatbilst Satversmes 92. pantam, jo var pārmērīgi atturēt personu no savu tiesību aizsardzības taisnīgā tiesā. Tādējādi tas ierobežojot Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu.

Saeima norādījusi, ka pienākums segt izdevumus, kas valstij radušies saistībā ar administratīvā soda uzlikšanu personai, var atturēt personas no nepamatotu sūdzību iesniegšanas tiesā un tādējādi var tikt uzskatīts par tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumu. Dažādu maksājumu, citstarp pienākuma segt ar tiesvedību saistītus izdevumus, noteikšana tiesas procesā esot pieļaujama un pati par sevi neesot uzskatāma par nesamērīgu tiesību

uz pieeju tiesai ierobežojumu. Kodeksa 257. panta astotā daļa neparedzot izņemtās mantas glabāšanas izdevumu apmēru, bet deleģējot tā noteikšanu Ministru kabinetam.

Kā norādījis Ministru kabinets, varot piekrist Pieteikuma iesniedzējai, ka pienākums segt noteiktus izdevumus par laiku līdz tam brīdim, kad lietā tiek pieņemts galīgais nolēmums, ir uzskatāms par tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumu, ja izdevumu apmērs ir atkarīgs no procesa ilguma. Tādējādi noteikumu Nr. 1098 74. punkts būtu uzskatāms par tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumu, ja izdevumu apmērs ir atkarīgs no procesa ilguma. Taču, tā kā administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumi sedzami tikai par laiku līdz brīdim, kad lēmums administratīvā pārkāpuma lietā ir stājies spēkā, nevis kļuvis izpildāms, noteikumu Nr. 1098 74. punktā iekļautais regulējums neskarot personas tiesības uz pieeju tiesai.

Satversmes tiesa jau norādīja, ka noteikumu Nr. 1098 74. punkts ir interpretējams tādējādi, ka var būt gadījumi, kad personai ir pienākums segt izņemtās mantas glabāšanas izdevumus par laiku līdz brīdim, kad nolēmums administratīvā pārkāpuma lietā ir kļuvis izpildāms. Tādējādi nav pamatota Ministru kabineta norāde, ka šis punkts neskar personas tiesības uz pieeju tiesai.

Satversmes 92. pantā minētais jēdziens “taisnīga tiesa” ietver divus aspektus, proti, “taisnīga tiesa” kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un “taisnīga tiesa” kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā šī lieta tiek izskatīta (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu*). Satversmes tiesa jau iepriekš ir secinājusi, ka dažādu maksājumu ieviešana ierobežo pamattiesības uz brīvu pieeju tiesai (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 7.2. punktu un 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 9. punktu*).

Tā kā apstrīdētais regulējums paredz pienākumu pie administratīvās atbildības sauktajai personai atlīdzināt procesuālus izdevumus, kas var pieaugt atkarībā no administratīvā pārkāpuma lietas virzības tiesā, tas ierobežo arī tiesības uz pieeju tiesai.

Apstrīdētais regulējums ierobežo personas tiesības uz brīvu pieeju tiesai.

16. Satversmes tiesa jau vairākkārt norādījusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ir vienas no svarīgākajām cilvēka pamattiesībām, tāpēc tās var ierobežot tikai pašos nepieciešamākajos gadījumos. Tiesības uz brīvu pieeju tiesai, līdzīgi kā citas pamattiesības, var ierobežot, ja šāds ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, ierobežojumam ir leģitīms mērķis un ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā*

Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 1.2. punktu un 2008. gada 20. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-07-01 8. punktu).

Satversmes tiesa, vērtējot apstrīdēto regulējumu, šā sprieduma 12. punktā jau secinājusi, ka apstrīdētā regulējuma saturiskā nozīme pēc būtības ir skaidra. Taču Satversmes tiesai vēl ir jāizvērtē, kāds ir apstrīdētā regulējuma leģitīmais mērķis tiesību uz taisnīgu tiesu aspektā un vai ar apstrīdēto regulējumu noteiktais tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums ir samērīgs ar tā leģitīmo mērķi.

17. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad. Ja tiesību normā ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai un Ministru kabinetam.

Saeima norādījusi, ka maksājums, kas attur personas no nepamatotu pieteikumu vai sūdzību iesniegšanas, aizsargā citu personu tiesības un ir atzīstams par leģitīmu un pieļaujamu mērķi personas tiesību uz pieeju tiesai ierobežošanai.

Pieteikuma iesniedzēja norādījusi, ka apstrīdētais regulējums nodrošina valsts līdzekļu saprātīgu izmantošanu un taupīšanu, jo par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanu maksā persona, kas šo pārkāpumu izdarījusi. Tas nodrošinot, ka valsts līdzekļi netiek tērēti administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanai. Tādējādi apstrīdētajā regulējumā ietvertā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojuma leģitīmais mērķis esot sabiedrības labklājība.

Savukārt pieaicinātā persona A. Smiltēna norāda, ka apstrīdētajam regulējumam esot leģitīms mērķis nodrošināt tiesu sistēmas efektivitāti, jo tas atturot personu no nepamatotas administratīvā pārkāpuma procesa tālāko stadiju ierosināšanas, kas pārmērīgi noslogotu iestādes un tiesas un kaitētu citu personu tiesībām īstenot savas tiesiskās intereses.

Tas apstāklis, ka, pieaugot tiesvedības ilgumam, pieaug arī izņemtās mantas glabāšanas izdevumi, mudina personu apsvērt, vai tiesvedības uzsākšana vai turpināšana būs saprātīga. Tādējādi tas var atturēt personu no nepamatotu sūdzību iesniegšanas. Tas nenoliedzami samazina tiesas noslodzi un tādējādi veicina tiesas darba efektivitāti.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka mērķis nodrošināt strīdu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību, var tikt atzīts par leģitīmu mērķi Satversmes 92. pantā noteikto tiesību ierobežošanas gadījumā. Tādā gadījumā ierobežojums ir noteikts Satversmes 116. pantā ietvertā nosacījuma – aizsargāt citu cilvēku tiesības –

labad (*sal. sk. Satversmes tiesas 2015. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-31-01 14. punktu*).

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētajam regulējumam attiecībā uz tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumu ir leģitīms mērķis – atturēt personu no tiesvedības procesa tālāko stadiju nepamatotas ierosināšanas. Apstrīdētais regulējums ir vērsts uz tiesu sistēmas efektivitātes nodrošināšanu un tādējādi arī uz citu cilvēku tiesību aizsardzību.

Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā ietvertajam tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojumam ir leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība.

18. Apstrīdētajā regulējumā ietvertā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojuma leģitīmais mērķis atšķiras no tiesību uz īpašumu ierobežojuma leģitīmā mērķa, tāpēc Satversmes tiesai atsevišķi jāizvērtē arī tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojuma samērīgums ar tā leģitīmo mērķi.

Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai jeb vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama jeb vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai ierobežojums ir atbilstošs jeb vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja tiek atzīts, ka pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tas neatbilst samērīguma principam un ir prettiesisks.

18.1. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt leģitīmo mērķi.

Likumdevējs, nosakot pienākumu segt ar tiesāšanos saistītus izdevumus, kas pieaug atbilstoši tiesvedības ilgumam, vedina personu rūpīgi izvērtēt pieteikuma vai sūdzības iesniegšanas nepieciešamību un līdz ar to veicina tiesvedības efektivitāti, palīdzot novērst nepārdomātu sūdzību vai pieteikumu iesniegšanu un ļaujot ātrāk noregulēt citu cilvēku tiesiskās attiecības. Tādējādi konkrētais tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums veicina citu cilvēku tiesību aizsardzību.

Līdz ar to apstrīdētajā regulējumā ietvertais tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

18.2. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk. Tomēr

saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

Apstrīdētais regulējums veicina tiesvedības efektivitāti, palīdzot novērst nepārdomātu sūdzību vai pieteikumu iesniegšanu un tādējādi ļaujot ātrāk noregulēt citu cilvēku tiesiskās attiecības. Turklāt tas ir efektīvs citu cilvēku tiesību aizsardzības līdzeklis, jo atlīdzinājuma apmērs, kas personai jāmaksā par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanu, pašas personas uzsāktas tiesvedības laikā pieaug un tāpēc jo īpaši liek personai apsvērt jautājumu par šīs tiesvedības nepieciešamību.

Procesa dalībnieki nav norādījuši un arī Satversmes tiesa nekonstatē, ka būtu citi, alternatīvi līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzība – varētu sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

Tādējādi apstrīdētajā regulējumā ietvertā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojuma leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

18.3. Vērtējot apstrīdētajā regulējumā ietvertā tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojuma samērīgumu, proti, to, vai atsevišķa indivīda interesēm nodarītais kaitējums nav lielāks par sabiedrības gūto labumu, ir jāņem vērā Satversmes tiesas secinājumi par apstrīdētajā regulējumā ietvertā tiesību uz īpašumu ierobežojuma atbilstību samērīguma principam.

Secinājumi, kurus Satversmes tiesa norādījusi šā sprieduma 14.3.–14.4. punktā, ir būtiski un attiecināmi arī uz vērtējumu par tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojuma samērīgumu.

Satversmes tiesa vēlreiz uzsver, ka apstrīdētā regulējuma piemērošanā ir jāievēro samērīguma princips. Pienākums ievērot samērīguma principu nozīmē, ka iestādei un tiesai jāvērtē, vai administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas glabāšanas izdevumi ir samērīgi, citstarp ņemot vērā personai piemēroto sodu, tās mantisko stāvokli, kā arī rīcību procesa virzībā un apsverot, vai vispār bija nepieciešams attiecīgo mantu turēt valsts rīcībā. Atbilstoši piemērojot apstrīdēto regulējumu, tiktu nodrošināta samērīguma principa ievērošana katrā konkrētajā gadījumā. Apstrīdētā regulējuma pareiza piemērošana nerada Pieteikuma iesniedzējas norādīto tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežojuma neatbilstību samērīguma principam.

Ņemot vērā minēto, apstrīdētais regulējums atzīstams par atbilstošu samērīguma principam un Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 257. panta astoto daļu redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 4. jūlijam, un Ministru kabineta 2010. gada 7. decembra noteikumu Nr. 1098 “Noteikumi par rīcību ar administratīvo pārkāpumu lietās izņemto mantu un dokumentiem” 74. punktu, ciktāl no šīm normām izriet pienākums personai, kura saukta pie administratīvās atbildības, segt izdevumus par administratīvā pārkāpuma lietā izņemtās mantas un dokumentu glabāšanu līdz brīdim, kad kļūst izpildāms lēmums par šīs personas saukšanu pie administratīvās atbildības, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam un 92. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele